

Висновки. На сьогоднішній день у мистецькій підготовці майбутніх фахівців гостро стоїть потреба у синтезі набутих знань про окремі, специфічні сторони комунікативної природи музично-виконавського мистецтва, яка в процесі музичного спілкування виявляє себе через конкретні мовленнєві форми. Теоретичне зведення до спільного знаменника різноманітного спектра комунікативних проявів музично-виконавської творчості пов'язане, передусім, з виявленням універсальних функцій музично-виконавського мовлення в процесах художнього спілкування.

Спираючись на вищевикладене, можна стверджувати, що мистецька підготовка майбутніх фахівців-вокалістів підкреслює необхідність усвідомлення ними важливості комунікативного аспекту майбутньої професійної діяльності та вимагає зосередження уваги не лише на розвитку педагогічних та виконавських умінь та навичок, а й формування професійних комунікативних компетенцій.

Література

1. Асафьев Б. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б. Асафьев. – Л., 1973. – 152 с. – С. 56.
2. Балахтар В. В. Психологія і педагогіка [Текст]: навч.-метод. посібник / В. В. Балахтар. – Чернівці : Книги-XXI, 2011. – 168 с. – С. 70-71.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики [Текст] : підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2009. – 346 с. – С. 192.
4. Василевська-Скупа Л.П. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва: [монографія] / Людмила Павлівна Василевська-Скупа – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. – 225 с.
5. Громов В.Е. Виды искусства и особенности их воздействия на человека / В.Е. Громов // Художественная культура и гармоническое развитие личности: [монографія] / О.К. Васюков, Н.В. Гончаренко, В.Е. Громов и др.; отв. ред. Н.В. Гончаренко. – К.: Наукова думка, 1982. – 239 с. –С. 120-152, С. 141-142.
6. Жуков Ю. М. Диагностика и развитие компетентности в общении / Ю. М. Жуков, Л. А. Петровская, П. В. Растворников – М., 1990. – С. 28.
7. Мясичев В.Н., Готсдинер А.Л. Проблема музыкальных способностей и её социальное значение / В.Н. Мясичев, А.Л. Готсдинер // Хрестоматія по психології художественного творчества / ред.-составитель А.Л. Гройсман. – изд. 2-е. – М.: ИЧП «Издательство Магистр», 1998. – 200 с. – С. 14-29, С. 29.
8. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін): [монографія] / Г.М. Падалка. – Київ: Освіта України, 2008. – 274 с.
9. Петрушин В.И. Психология и педагогика художественного творчества: [учеб. Пособие] / В.И. Петрушин. – М.: Академический Проект, Гаудеамус, 2006. – 490 с. – С.296.
10. Шахназарова Н. Музыка востока и музыка Запада. Типы музыкального профессионализма / Н. Шахназарова. – М.: Сов. Композитор, 1983. – 153 с.

УДК 373.3.091.33:7

Ю.Усенко,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Y.Usenko,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА

DEVELOPING CREATIVE ABILITIES OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN ON LESSONS OF ART

Анотація. У статті теоретично обґрунтовано поняття творчого розвитку молодших школярів, визначено педагогічні умови та розроблено методичні засади розвитку творчих здібностей учнів на уроках мистецького циклу. Акцентується увага на спеціально розроблених принципах, що сприяють розвитку дитячої творчості, оскільки існує необхідність активізації творчої активності у всіх сферах конструктивної діяльності. Особливе середовище уроків мистецького циклу розглядається як поліфункціональний центр, у якому закладаються основи творчого креативного мислення молодших школярів та розвитку творчих здібностей.

Ключові слова: творчість, творчі здібності, розвиток особистості, молодший школяр, уроки мистецтва .

Keywords: art, creative abilities, development of personality, junior schoolchild, lessons of art

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. За роки незалежності в Україні визначено нові пріоритети розвитку освіти, створено відповідну правову базу, розпочато практичне реформування галузі на основі прийнятої урядом державної національної програми «Освіта». У Конституції України, законах України «Про освіту», державній національній програмі «Діти України» визначено, що відродження суспільства України, його розвиток значною мірою залежить від тих умов, які створюються для реалізації творчого потенціалу кожної особистості. У процесі дослідження проблеми розвитку творчих здібностей молодших школярів виникає ряд суперечностей: між метою і завданнями інноваційної системи гуманітарної освіти та традиційними змістом і технологіями викладання предметів мистецтва у початковій школі; між значним творчим потенціалом музичного та образотворчого мистецтва і недостатньою його реалізацією в існуючій навчально-виховній практиці.

Важливість дослідження проблеми розвитку творчих здібностей молодших школярів зумовлена такими факторами: потребою у зростанні творчих ресурсів дитини в умовах глобалізації суспільства; необхідністю росту творчої активності у всіх сферах конструктивної діяльності у зв'язку з прискоренням розвитку всіх сфер духовного і матеріального виробництва в суспільстві; провідною роллю творчості у становленні та розвитку особистості дитини. Звідси й постає проблема розвитку творчих здібностей молодших школярів у сучасному освітньому просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Обґрунтування особливостей естетичного розвитку учнів молодшого шкільного віку та формування їх естетичної культури відобразили у своїх працях Б.Ананьєв, Л.Виготський, А.Маслоу, В.Моляко, А.Петровський, С.Раппопорт, Б.Теплов, П.Торенс, Е.Фромм, музикознавці Б.Асаф'єв, Л.Баренбойм, В.Медушевський, Є.Назайкінський, Б.Яворський та інші. Значний внесок у дослідження проблеми творчого розвитку молодших школярів засобами мистецтва зробили педагоги Б.Асаф'єв, В.Верховинець, Н.Ветлугіна, Д.Кабалевський, Н.Комісаренко, М.Леонтович, Л.Масол, О.Пекота, Є.Печерська, О.Ростовський, Г.Тарасенко, Л.Хлебнікова, А.Щербо та інші. Однак проблема мистецького виховання учнів початкової школи й досі потребує подальшого дослідження.

Формування мети статті полягає в обґрунтуванні педагогічних умов та визначенні методичних засад розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Нині педагогічна наука розробляє парадигми особистісно-орієнтованого навчання для нової школи України ХХІ століття. Ця школа, як зазначено у Концепції загальної середньої освіти, має плекати творчу особистість, здатну до самоосвіти і саморозвитку, критично мислячу, спроможну опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання й уміння для творчого розв'язання проблем [7, с. 3].

Розвиток творчої особистості одне з найголовніших завдань сучасної школи. З педагогічної точки зору, творчість – це історично еволюційна форма активності людей, що виражається у різних видах діяльності і породжує щось нове, відрізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю та призводить до розвитку особистості. Творчий потенціал особистості залежить від розвитку здібностей [2, с. 126; 6, с. 124].

У психолого-педагогічній літературі поняття «здібності» розглядається як стійкі властивості людини, які виявляються в її навчальній, виробничій та іншій діяльності і становлять необхідну умову успішності конкретного виду діяльності [3, с. 26]. В своїх роботах Е.Фромм синтезував поняття «здібності» і «творчність». Вчений вважав, що творчі здібності – це здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення у нестандартних ситуаціях; це спрямованість на відкриття нового і здатність глибокого усвідомлення свого досвіду [1].

Отже, з огляду на думки вчених, творчі здібності молодших школярів – це індивідуально стійкі психічні властивості, які сприяють виникненню нових, оригінальних, нестандартних ідей, що визначають її успіхи у різних видах діяльності. Таким чином, розвиток творчих здібностей – це безперервна взаємодія природженого (діяльність нервової та всіх інших систем організму) і набутого (досвід, виховання, умови життя), тобто це процес вдосконалення творчих здібностей дитини під час набуття нею досвіду творчої діяльності. Для розвитку творчих здібностей, важливим є процес усвідомлення цінності діяльності, яке відбувається через оцінку референтних осіб (мотиваційний компонент), дій та операцій (когнітивно-діяльнісний компонент), усвідомлення та застосування дітьми творчих умінь (інтерпретаційний компонент).

Молодший шкільний вік (від 6 до 10 років) завершує етап дитинства. Опановуючи новий для себе вид діяльності – навчання, учні молодших класів ще багато часу й енергії віддають грі. Здійснення дітьми цих видів діяльності виводить їх на новий рівень пізнання світу і самопізнання, відкриває нові власні можливості і перспективи. «Слід враховувати, – вважає Г.Падалка, – що молодший шкільний вік багатий на приховані можливості розвитку, які важливо своєчасно помітити і

підтримати» [10, с. 82]. Молодші школярі – це переважно творчі особистості, що живуть у світі образів, почуттів і переживань, вирізняються безпосередністю сприймання, інтересом до всього нового і нестандартного, потягом до відображення та перетворення навколишньої дійсності. Вдумливе ставлення до вікових особливостей молодших школярів дасть учителеві можливість цілеспрямовано, без шкоди для вихованців здійснювати розвиток їх творчих здібностей.

Уроки мистецтва залежать від багатьох умов та ґрунтуються на принципах, які визначають успішність класу в художньо-творчій діяльності. У своїй сукупності ці положення утворюють міцну навчально-методичну базу. На нашу думку, найважливішими принципами навчання у початковій школі є принципи: доступності, наочності, індивідуального підходу, природовідповідності. Враховуючи висновки дослідників у галузі педагогіки мистецтв (М.Падалка та ін.), ми виділили спеціальні принципи, які сприяли розвитку дитячої творчості: цілісності, естетичної спрямованості, культуровідповідності, координації художніх знань [5; 9; 11].

Важливим було і виокремлення педагогічних умов як цілеспрямовано створених обставин мистецького навчання, що забезпечують можливість досягнення кращих результатів. До них відносимо: розвиток творчої мотивації молодших школярів до уроків мистецтва; досягнення діалогових засад взаємодії вчителя й учня у навчальному процесі; забезпечення на уроках мистецтва пріоритету творчої діяльності[4].

Першою педагогічною умовою вважаємо *розвиток творчої мотивації молодших школярів до уроків мистецтва*. Мотив – це внутрішня рушійна сила, що спонукає дитину до дії. Мотивація – динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, який керуючи поведінкою дитини, визначає її спрямованість, організованість, активність і стійкість; здатність дієво задовольняти свої потреби. На основі мотивації у молодших школярів формуються глибокі та стійкі інтереси до творчої мистецької діяльності. Успішна діяльність, яка виконується з інтересом, створює неначе «зону ближчого розвитку», зону підвищеної чутливості для всіх впливів, котрі сприяють розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Дотримання умови розвитку творчої мотивації молодших школярів до уроків мистецтва орієнтує педагога на забезпечення такого характеру діалогової взаємодії, коли в учнів повністю відсутній страх, побоювання за невдалі дії, скутість. Не допустимо залякувати чи принижувати учнів. Надто критичне ставлення до молодших школярів призводить до їх творчої неспроможності. Страх сковує творчу ініціативу, не дає можливості розкритись творчим потенціям. На уроках мистецтва має панувати заохочення і підтримка найменших спроб учнів до самостійних дій, до вираження власної думки. Щирість у відносинах – основа досягнення позитивної атмосфери навчання на уроках мистецтва у початковій школі. Лицемірство, навмисне захвалювання, удавана увага до учнів, до їх творчих успіхів, можуть стати настільки руйнівними факторами, що відновлення позитивного фону занять виявиться неможливим. Творчий художній діалог – умова, поза якою розвиток творчих здібностей учнів на уроках мистецтва різко гальмується. Продуктивним стане навчальний процес, де обидві сторони – учитель і учні – не тільки налаштовані на творчість, а разом, спільно діють у цій площині. Отже, *досягнення діалогових засад взаємодії вчителя й учнів* ми виділяємо, як одну з домінуючих умов розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках мистецтва.

Забезпечення на уроках мистецтва пріоритету творчої діяльності – важлива умова розвитку творчих здібностей учнів початкових класів. Творча діяльність – рушійна сила творчого розвитку. У процесі творчої діяльності реалізуються здібності, воля, прагнення, почуття, уміння, свідомість молодших школярів. Уроки мистецтва виступають джерелом мистецького становлення учня. Опанування мистецтва, оволодіння художніми уміннями і навичками, розвиток творчих здібностей – результат багаторічного процесу власного художнього удосконалення [8, с. 137]. Творчість дітей пов'язана із самостійною діяльністю, з умінням оперувати знайомим мистецьким матеріалом, знаннями, навичками, завдяки чому мистецьке пізнання набуває розвиваючого характеру. Творча діяльність молодших школярів цінується за те, що учні самі відкривають нове для себе у світі мистецтва. Важливо пам'ятати, що молодші школярі прагнуть, щоб результати їх роботи були помічені та оцінені вчителем, товаришами, батьками.

Отже, ефективність розвитку творчих здібностей молодших школярів залежить не тільки від педагогічних умов, створених на уроках мистецтва, але й спонукає учителя до використання різноманітних методів, прийомів, вибору цікавих інтегрованих творчо-ігрових завдань.

Зусилля сучасного вчителя мистецтв повинні спрямовуватись на пошук принципово нових ідей, підходів та технологій розвитку творчих здібностей молодших школярів. Методи навчання – це способи взаємодії учня та вчителя заради досягнення навчально-виховної мети (покращення показників розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами мистецтва). У початковій школі використовують: словесні, наочні, практичні методи; а також методи впливу і переконання, методи організації творчої діяльності, методи стимулювання тощо.

Для досягнення кращого результату та успіху, наприклад, в музично-творчій діяльності доцільно використовувати спеціальні методи. У процесі констатувального етапу педагогічного експерименту на базі НВК І-ІІІ ст.-ліцею, м. Гайсин, Вінницької обл. було виявлено, що до власне музичних методів, які щонайкраще сприяють розвитку дитячої творчості відносять: метод ритмічного вираження образів світу; метод мелодичного вираження образів світу; метод емоційної драматургії; метод створення композицій; метод створення художнього контексту [6; 10; 11; 12]. На уроках мистецтва ми також мали змогу використати метод «забігу» вперед і «повернення» до вже пройденого матеріалу, метод роздумів, міркування про різні види мистецтв, що на нашу думку є одними з найефективніших методів на уроках мистецького циклу. Заслужують уваги відомі в мистецькій педагогіці прийоми та способи навчання школярів, які спрямовані на розвиток різного роду умінь: слухання музики протягом тривалого часу, аналізування музичних творів, споглядання картин, складання словесної розповіді про зміст художнього твору.

Отже, на уроках мистецтва задля досягнення високого рівня розвитку творчих здібностей молодших школярів, варто використовувати різноманітні інтерактивні методи, а також впроваджувати новітні методики навчання

Висновки та перспективи подальших досліджень. Перебудова системи вітчизняної освіти передбачає реалізацію ряду важливих завдань, одним з яких є розвиток творчої, активної, ініціативної особистості. Молодший шкільний вік є сприятливим для розвитку творчих здібностей дітей, адже у цей період помітно проявляється допитливість, активно розвиваються уява, фантазія, творче мислення, формується вміння спостерігати, порівнювати, критично оцінювати діяльність.

Розвиток творчих здібностей – інтегративний багатокомпонентний процес, який охоплює мотиваційну, когнітивно-діяльну та інтерпретаційну сфери особистості, це процес вдосконалення творчих здібностей дитини під час набуття нею досвіду творчої діяльності в музиці та образотворчому мистецтві [13, с. 133].

Уроки мистецтва – це найдоцільніша форма організації художньо-творчої діяльності дитини у школі. Уроки музики й образотворчого мистецтва – це не лише уроки мистецтва, а й уроки творчості. Інтеграція знань та уявлень учнів здійснюється на: духовно-світоглядному (через спільний тематизм, що відображає фундаментальний зв'язок усіх видів мистецтва з життям); естетико-мистецтвознавчому (через спільність або спорідненість мистецьких понять, універсальність естетичних категорій); психолого-педагогічному (через технологію інтегрованих уроків різного типу) рівнях. Особливістю уроків мистецтва є обов'язкова єдність емоційного та свідомого, художнього та технічного, комплексний вплив творів мистецтв на розвиток дитини, велика різноманітність видів творчої діяльності.

Дослідження дало можливість визначити та обґрунтувати педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів: розвиток творчої мотивації молодших школярів до уроків мистецтв; досягнення діалогових засад взаємодії учителя й учня у навчальному процесі; забезпечення на уроках мистецтва пріоритету творчої діяльності учнів.

Проте наше дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної теми. Подальшого вивчення потребує розробка та обґрунтування теоретичних та методичних засад розвитку творчих здібностей молодших школярів у позаурочній діяльності.

Література

1. Abraham H. Maslow. *Motivation and Personality* (2nd ed.) N.Y.: Harper & Row, 1970; СПб.: Евразия, 1999 Терминологическая правка В.Данченко К.: PSYLIB, 2004. – Р. 67-73.
2. Гегель Г. В. Эстетика : в 4-х т. / Г. В. Гегель. – Москва : Искусство, 1968. – Т. I. – 312 с.
3. Демченко І. І. Творчий розвиток учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва : [монографія] / І. І. Демченко, М. О. Пічкур, Т. О. Близнюк. – К. : Омїда, 2009. – 218 с.
4. Коваль Т. В. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до використання музичного фольклору в навчально-виховному процесі початкової школи / Т. В. Коваль // Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. – 2013. – Вип. XLVI. – С. 27-33. – (Серія “Педагогіка”).
5. Комаровська О. А. Інтеграція мистецтв у вихованні талантів / О. А. Комаровська // Обдарована дитина. – 2005. – № 8. – С. 38-48.
6. Комісаренко Н. О. Творчість учнів як засіб їх самореалізації для розвитку інтересів, нахилів і здібностей у позакласній діяльності / Н. О. Комісаренко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини ; за ред. В. Г. Кузя. – К. : Науковий світ, 2000. – С. 123-129.
7. Коновальчук М. Розвиток творчості молодших школярів : система літературних завдань / М. Коновальчук. – К. : Шкільний світ, 2010. – 120 с.
8. Методика навчання мистецтва у початковій школі : [посібн. для вчителів] / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. – Харків : Ранок, 2006. – 256 с.
9. Моляко В. А. Творческая одаренность и воспитания творческой личности / В. А. Моляко. – К. : Знание, 1991. – 268 с.
10. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
11. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання : [навч.- метод. посібн.] / О. Я. Ростовський. – К. : ІЗМН, 1997. – 248 с.

12. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи / О. Я. Савченко. – К. : Генеза, 1999. – 368 с.
13. Шикирінська О.А. Художньо-естетична освіта як невід’ємна складова фахової підготовки майбутнього вчителя початкових класів / О.А.Шикирінська // Теорія і методика мистецької освіти: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф.: зб. наук. пр.: – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 8 (13). – С. 130-134.

УДК 37.036:373

Ю.Федорчук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Y.Fedorchuk
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

МУЗИЧНО-РИТМІЧНІ ІГРИ У СТРУКТУРІ ГРУПИ ПРОДОВЖЕНОГО ДНЯ

MUSICAL AND RHYTHMIC GAMES IN THE STRUCTURE OF EXTENDED-DAY CLASS

Анотація. У статті розкрито роль ігрової діяльності учнів молодшого шкільного віку на групі продовженого дня, специфіку проведення музично-ритмічних ігор. Наведено приклади музичних хороводних ігор, запозичених із спадщини В.М.Верховинця.

Abstract. The article reveals the role of play activity of primary school pupils in the extended-day class, the specifics of conducting the musical and rhythmic games. Examples of musical round-dance games borrowed from the heritage of V.Verkhovynets are given.

Ключові слова: ігрова діяльність, молодший школяр, група продовженого дня, музично-ритмічні та хороводні ігри.

Keywords: game activity, primary school pupil, extended-day class, musical and rhythmic games, round-dance games.

Для дітей початкових класів ігрова діяльність є найбільш близькою і зрозумілою. Використовуються ігри як з розважальною, так і з навчальною метою. Під час гри діти вільніше, ніж у ході будь-якої іншої діяльності, ставлять цілі, реалізують їх, аналізують результати. Граючись, вони виступають суб’єктами ігрового процесу, його активними творцями, спроможними впливати на ситуацію, постійно самовдосконалюючись.

Активне впровадження ігрової діяльності в умовах ГПД просто необхідне. Її використання дає змогу успішно формувати і закріплювати позитивне ставлення дитини до навчальної праці. Граючись в ГПД, діти стають психологічно розкутими, а це, в свою чергу, сприяє вияву їх творчих здібностей, нівелює негативне ставлення до складної навчальної праці. При цьому непомітно для себе дитина “втягується” в навчальну працю, пізнає її радість.

Гри в навчальному процесі велику увагу приділяли видатні учені, такі як: Платон, Арістотель, Рабле, Я.А.Коменський, Д. Локк, Ж.-Ж. Руссо, І.Кант, К.Ушинський, А.Макаренко, Л. Виготський, В.Сухомлинський, Ш.Амонашвілі та інші. Вони підкреслювали, що гра є своєрідною лабораторією, засобом пізнання та особистісного розвитку дитини.

Неодноразово як учені, так і педагоги-практики акцентували увагу на потребі організації ігрової діяльності молодших школярів в умовах ГПД (Г.П.Богданова, М.П.Горобей, Н.О.Забашта та ін.). Підкреслювали, що для дитини особлива цінність гри полягає не тільки в тому, що вона дає їй можливість як загального, так і фізичного, духовного зростання, а й у плані підготовки до різних сфер життя. Гра для дитини наділена ще й дослідницьким змістом, який дає змогу моделювати все те, що існує поза грою. Саме через гру дитина швидше знайомиться з правилами та нормами спілкування з оточенням - із світом природи, з людьми; швидше опановує навички і звички культурної поведінки.

Ігри дуже різняться між собою за змістом, ігровими діями, правилами, результатами, роллю матеріальних умов їх проведення тощо. Це викликає необхідність їх класифікації і розробки диференційованої методики керівництва різними видами ігрової діяльності школярів.

Серед багатоманіття ігор варто особливо виділити музично-ритмічні ігри, хороводні ігри з використанням музичного супроводу, які спонтанно інтегруючись із комунікативною, інтелектуальною, творчою, трудовою, спортивною та іншими видами діяльності, урізноманітнюють навчально-виховний процес, активізують пізнавальну та емоційну сферу дітей молодшого шкільного віку.

Розвивально-виховна значущість музично-ритмічних та хороводних ігор багатогранна. На